

TALÂK

﴿ ٦٥ ﴾ سُورَةُ الطَّلَاقِ

Talâk sûresi Medenîdir. Buna «Kısa sûrei nisa = سورة النساء القصوى» denildiği de rivayet olunmuştur.

Âyetleri - On ikidir.

Kelimeleri - Yüz kırk yedidir.

Harfleri - Bin yetmiştir.

Fasılası - Hep ١ harfidir.

Bu Sûrenin nüzulüne sebep olmak üzere Ba'zıları hayız halinde iyka' edilmiş bir iki talâk hadisesinden bahsetmişlerse de Ebu Hayyanın ve hâfız Ebu Bekr ibnilârabînin tasrih ettikleri vechile esahhı rivayet bu Sûre, bir hadîse üzerine değil, doğrudan doğru bir şer'ı beyan olarak nâzil olmuştur.

TALÂK VE TATLIK, BOŞAMA - Lügatte İtlâk eylemek, ya'ni bir kaydi, bağlantıyı kaldırıp salıvermektir.

Şer'an da: Nikâh ile sâbit olan kaydi refeylemektir. Bu ma'na ile talâk. Asıl nikâhın bozulması demek olan fesihten, infisahdan başka bir hükmü haizdir. Talâka, hul'a, iylaye, iddete dair sûrei Bakarede bir takım ahkâm ve sûrei Ahzabda iddete müteallık bir âyet ve sûrei Mücadelede zihar ve keffaretine müteallık beyanat geçmişti. Burada da evvelki Sûrenin âhirinde geçtiği vechile zevc ve zevce beynindeki adavet mahzurunun halli

Sh:»4043

çarelerinden birisi olmak hikmetiyle verilecek talâkın müstahsen olabilecek şeklinin ta'limiyle ona müteferri' kadın ve aile hukukuna müteallık ba'zı ahkâm beyan olunacaktır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
﴿١﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ
وَاحْصُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تَخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا
يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ
يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ
ذَلِكَ أَمْرًا ﴿٢﴾ فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ
فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا ذَوَى عَدْلٍ مِنْكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ
لِلَّهِ ذَلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ
يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ﴿٣﴾ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ
وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ
اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ﴿٤﴾ وَاللَّيَّ يَسِّنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ
نِسَائِكُمْ إِنْ ارْتَبْتُمْ فَعَدَّتِهِنَّ ثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ وَاللَّيَّ لَمْ يَحْضَنْ
وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ
يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا ﴿٥﴾

﴿٥﴾ ذٰلِكَ اَمْرُ اللّٰهِ اَنْزَلَهُ اِلَيْكُمْ وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ
سَيِّئَاتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ اَجْرًا ﴿٦﴾ اَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ
وَجْدِكُمْ وَلَا تَضَارُوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ وَاِنْ كُنَّ اُولَاتِ حَمْلٍ
فَاَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتّٰى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ فَاِنْ اَرْضَعْنَ لَكُمْ فَارْتُوهُنَّ
اُجُورَهُنَّ وَاْتَمِرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ وَاِنْ تَعَاسَرْتُمْ فَسْتَزْعِلُّوا
اُخْرٰى ﴿٧﴾ لِيَنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ
فَلْيَنْفِقْ مِمَّا آتٰهُ اللّٰهُ لَا يَكْلَفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا مَّا آتٰهَا سَيَجْعَلُ
اللّٰهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ﴿٨﴾

Meali Şerifi

Ey o Peygamber! Kadınları boşadığınız vakit iddetlerine doğru boşayın ve iddeti sayın ve Rabbiniz

Allahdan korkun, onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar meğer ki açık bir terbiyesizlik etmiş

olalar, bunlar Allahın ta'yin ettiği hududdur ve her kim Allahın hududuna tecavüz ederse nefsine zulmetmiş

olur, bilmezsin belki Allah onun arkasından bir iş çıkarır 1 Sonra müddetlerini doldurmağa yaklaştıklarında

onları güzelliikle tutun yâhud güzelliikle ayrılın ve sizlerden adalet sahibi iki erkeği işhad eyleyin, şehadeti

de Allah için

Sh:»5045

doğru eda edin, bu size söylenenleri duydunuz a, bununla Allaha ve Âhıret gününe iman eder kimselere

öğüt verilir, her kim de Allahdan korkarsa Allah ona bir mahrec müyesser kılar 2 Ve onu hatır-u hayaline

gelmez cihetten merzuk eder ve her kim Allaha tevekkül kılar o ona yetişir, her halde Allah emrini yerine

getirir, Allah her şey için bir miktar ta'yin etmiştir 3 Hayızdan kesilmiş olan kadınlarınız - şühelendinizse -

onların ıddeti de üç aydır, hayız görmiyenler de öyle, yüklülerin ise ecelleri hamillerini vaz'ı etmeleridir ve

her kim Allaha korunursa Allah onun işine bir kolaylık verir 4 İşte bu (anlatılan ahkâm) Allahın emridir, onu

size indirdi ve her kim Allahdan korkarsa Allah onun kabahatlerini örter ve ecrini büyültür 5 O kadınları

gücünüzün yettiğinden sâkin olduğunuz yerin bir kısmında iskân ediniz, ve üzerlerine tazyık yapmak için

onları ızrara kalkışmayınız ve eğer yüklü iseler hamillerini vaz'ı edinciye kadar nefakalarını verin, sonra

sizin hesabınıza emzirirlerse o vakit de ecirlerini verin ve aranızda iyilikle emr edin ve eğer zorlaşıyorsanız

o halde baba hesabına diğere bir emzikli emzirecektir 6 Genişliği olan genişliğinden infak etsin, rızkı dar olan

da Allahın ona verdiğinden infak eylesin, Allah bir nefse verdiğinden başka teklif etmez, Allah bir usrun

arkasından bir yüsür yapar 7

1. ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾ ey o Peygamber! - « النَّبِيُّ » unvaniyle yad ve tebcil olunan

hatemünnebiyyin!. Burada evvelâ Peygambere nida ile başlanması ümmetin mübelliği ve mâktedası

bulunması ve beyan olunacak talâk tarzı onun şer'ine aid tarafı ilâhîden yeni bir teşri' olmak hasebiyle

neşr-ü tebliğine re'sen i'tina olunması hususlarına tenbih içindir. Yoksa beyan olunacak hüküm

Peygamberin kendisine mahsus değil, umûmadır. Onun için hitab ta'mim olunarak buyuruluyor ki

﴿إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ﴾ kadınları tatlık ettiğiniz vakıt - yani

boşamak

Sh:»5046

istediğiniz takdirde ﴿فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ﴾ onların iddetlerini gözeterek boşayın - yani

âdetleri olarak sayılı hayız günlerini hisaba alarak ondan önce tuhur zamanında temiz olarak bir talâk

boşayın. İşte talâk verilecek olunca onun en güzel ve mesnun sureti böyle kadını âdetinden önce temiz

bulunduğu tuhur zamanında mücameat etmeksizin bir talâk boşamaktır. Binaenaleyh «

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَدَىٰ فَأَعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي

المَحِيضِ وَلَا تَقْرُبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهَرْنَ » emri mucebince tab'an ve şer'an i'tizal

zamanı olup beklemek iktiza eden hayız günlerinde veya mücameat vakı olmuş bulunan tuhr içinde

boşayıp salıvermek bu emre muhalif olmakla haramdır. Bid'îdir, çirkindir, günahtır. Üç talâk birden boşamak

ise daha çirkin, daha günahtır. Talâk vukua gelmez değil fakat günahtır. Çünkü asıl talâk erkeklerin

iradesine bırakılmış olduğu için iyka' ile vakı olur, bâtil olmaz ise de çirkin surette veya lüzumundan fazla

boşamak hem emre hem hikmet ve maslahata munafi bir zarar, bir küfran, bir ahlâksızlıktır.

Bunun hikmeti: «

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا
وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً » buyurulduğu üzere izdivacdan maksad, zevc ve zevce

arasında Allah tealânın yaratmış olduğu meylin tatmini ile mahabbet ve merhamet üzere müesses bir aile

kurmak ve onun hukuk ve vezâifini deruhde ederek « مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ » mucebince

iffet ve ihsan ile temyiz bir hars ve tenasül gayesine hizmet olduğu cihetle zevc ve zevce beyninde

hasbelbeşeriyye ufak tefek dedi kodu ve az çok kırgınlığı veya gailei âfakiyye dolayısıyla inkıbaz veya

inbisatı mucib ahvali arıza eksik olmasa bile arada esas olan meyli hılkı, sükûnı cibillî münkati' olmadıkça

aile binasının temeli yıkılmamak lâzım gelir. Fakat o meyl-ü sükûn münkati' olacak olursa o vakit temel

çürümüş ve arada bir nevi' talâkı tabîî vaki' olmuş olacağından talâkı şer'i de verilebilir. Böyle bir

halde

Sh:»5047

de beka ibtidadan eshel olduğu cihetle kadının sun-u taksırı olmadıkça veya erkek için bir tehlike ve sebebi

zarurî bulunmadıkça meyli tabîînin fıkdanına mukabil ahlâkı dîniyye ve âdabı şer'iyye ile takvâ hissi, vefa

şuuru, hukukî sabıkanın ihlâlîne ve aile binasının yıkılmasına razı oluvermez. Lâkin iş yalnız meylin

inkıtandan ibaret kalmayıp bir de kadının kocasına karşı kibr-ü nüşuzu veya kasdı adaveti yüz göstermeğe

ve matlûb olan meveddet ve merhamet yerine bu suretle gayz-u nefret hisleri kaim olmağa başlarsa işte o

vakit erkeğin « فَاحْذَرُوهُمْ » emri mucebince sakınmağa memur olduğu adavet ve geçimsizlik

mahzurunun cibillî suretlerinden birisi olan talâk, şer'î bir hacet halini alır. Yoksa talâk bir gazab veya bir

şehvet düşkünlüğüyle bir ev yıkımı ve ni'meti nikâha bir küfran olur. Bir çok ahvalde de hacet var zannedilir

de sonra pişman olunur. Onun için talâk verileceği zaman iyi ve çok düşünmeli, bütün halâtı ruhiyye ve din

ve ahlâk esasları hesaba alınmalı. Indel'icab telâfî edilebilmek için şer'in bahşettiği fırsatlar elden

kaçıvermemelidir. Zira ruhda gizil kalan meyiller umurı hafıyyeden olduğu için hiddet ve fetret zamanında

hissedilemez de sonradan teprenir, zararlara günahlara sürükler, bilinmezki Allah ne halk edecektir. Onun için ihtiyaca binaen meşru' kılınmış olan talâkın iykainda mekruh veya güzel olan nevi'leri vardır. Evvelâ kadını tekarrüb, mekruh olan ezali adetini gördüğü hayız günlerinde boşamak haramdır. Talâk vaki' olursa da boşayan burada emrolunan suretin hilâfına boşamış olmakla günaha girmiş olur. Çünkü kadının tekarrüb caiz olmıyan ve tabiî meyle münafi bulunan o ezalı halinde hissedilen meyilsizlik arizî olmak ihtimâline mebni kat'î ve daimî olduğuna hükmedilemez. İhtimalki onu boşıyan on gün sonra gönlünde heyecan duyacak ve yaptığına pişman olacaktır. Hem bir gün bile olsa beraber yaşamış

Sh:»5048

bulunduğu bir zevcesini öyle bir halinde boşayıp bırakıvermek aynî zamanda bir alçaklıktan başka bir şey olmaz. Kezalik tuhr içinde iken tekarrub ettikten sonra tatlık etmek de mekruhtur. Çünkü tekarrub meylin vücuduna delildir. Ondan sonra duyulan meyilsizlik de arizî bir futurdan ibaret olabileceği cihetle meyli cibillînin silinmiş olduğuna hükmetmek doğru olmaz. Herhangi bir halde üç telâkı birden vermek ise büsbütün hiddete kapılarak ve her ihtiyatı elden bırakarak bu çirkinlikleri bir defada üç kerre tekrar etmek

ve emri şer'îye kat kat muhalefet eyleyip ailenin salâhı için şer'in bahşetmiş olduğu her fırsatı bir anda

elden kaçırmak olacağı cihetle kat kat çirkin ve günahıdır. Ve bunun bu kadar çirkin ve günah olması da

iskatattan olan talâkın vaki' olması dolayısıyledir. Yoksa lağvolur çirkin ve günah olmasının ma'nası

kalmazdı. İşte talâkın meşru'iyeti zarar ve fesad için değil, aile beyninde yüz gösteren sevgisizlik ve

geçimsizlik mahzurlarını def için mümkün olduğu kadar bir islâh tecribesi yapılmak suretiyle tarafeynin

haleti ruhiyyeleri yekdiğerinden ayrılmağa ne dereceye kadar müsaid olabileceğini tebarüz ettirmek

hikmetile alâkadar bulunduğundan talâk vermek ihtiyacını duyan bir kimsenin bunu en güzel bir surette

isti'mal etmesi emrolunarak buyurulmuştur ki « إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ » o kadınları boşadığınız,

ya'ni boşamak istediğiniz takdirde - bu şart evvela, tatlikin müstakillen erkeklere aid ve onların yedi

ihiyarında bulunan bir iş olduğunu gösterir. Zevc tatlik edince talâk bir hakkı şeri' olarak sâbit olur, yoksa

olmaz. Bundan dolayıdır ki bir hadîsi şerifte « الطَّلَاقُ لِمَنْ أَخَذَ بِالسَّاقِ »

buyurulmuştur. O halde kadının bunda doğrudan doğru bir hakkı hıyarı yoktur. Meğer ki dilediği zaman

kadın kendisini boşamakta muhtar olduğuna dair nikâh zamanında veya sonra erkek tarafından bir tefviz

yapılmış olsun. Bu olmadığı surette kadın ancak hul' ile

kendisini kurtarmak için müraceat edebilir. « فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ » Bu

surette de hâkim, Hanefiyyeye göre ya tarafeynden hakem nasb ederek veya doğrudan doğru sulh

tevassutunda bulunarak zevc tarafına hul' teklif eder. Zevcin veya vekilinin kabulü halinde bu da bir talâk

olur. Şafiiyyeye göre ise fesh olur. Bazıları Sûrei Nisadaki «

وَأَنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا » emrine nazaran hâkimin fesh-ü tefrik hakkını da kabul etmişlerdir. Hanefiyyece bu, inninlik veya

cüzam gibi habîs bir maraz halinde olur. Saniyen, « إِذَا طَلَّقْتُمْ » şartı, talâkın diyaneten Allah tealâ

indinde esas itibariyle matûb ve memduh bir şey olmayıp «ehveni şerreyn ihtiyar olunur» hükmünce

nihayet bir müsaadeden ibaret olduğunu da iyma eder. Çünkü bilâ kayd-ü şart talâka teşviki tazammun

eden hiç bir delil yoktur. Bil'akis Ebu Davudun ve ibni Mâcenin rivayet ettikleri «

إِنَّ مِنْ أَبْغَضِ الْمُبَاحَاتِ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ الطَّلَاقَ = Allah

azzevecelle indinde mubahların en mebguzundandır talâk». diğer birinde de «

أَبْغَضُ الْحَلَالِ إِلَى اللَّهِ الطَّلَاقُ = Allaha en mebguz olan halâl talâktır.» Bu

hadislerde mubah ve halâl tabirlerinin bulunmasından dolayı bir takımları, aslı talâkın mubah olduğuna kail

olmuşlar ise de ibnî Hümamın tahkıkı vechile esahh olan budur ki: aslı talâk, nikâh ni'metine küfran

olduğundan dolayı mahzurdur. Çünkü aleyhissalâtu vesselâm buyurmuştur ki «

لَعَنَ اللَّهُ كُلَّ مَذْوَأٍ وَ مِطْلَاقٍ = çok talâk verici zevkine düşkünden her birine Allah

lâ'net eylemiştir.» Onun için hacet olmayınca mekruh olur. Bundan dolayı mebguz buyurulmuştur. Mubah

tabir edilmesi ancak hacet vakıtlarında mubah olması hasebiyledir. Beyhekî de buğzun vakti mesnûne

riayet edilmiyerek talâk iyka' edilmesinde olduğunu söylemiştir. Şafıyyeden ibni Hacerin beyanına göre:

talâk ba'zı ahvalde vacib, ba'zan mendub, ba'zan haram veya mekruh olur. Vacib olan iyâ yemini yapıp da

vati' arzusu bulunmayan kimsenin dört ay bekletmemek için talâkı ve hakemeynin talâk re'yinde

bulunmaları

Sh:»5050

halindeki talâk gibi. Mendub olan talâk: kadının hukukunu eda etmekten zevcin gerekse kayidsizlikten

dolayı olsun âciz olması veya kadının âdeten kendisiyle geçinmeğe cebr edilemeyecek derecede huysuz

olması veya kadının fücürundan korkulacak derecede olmamakla beraber pek afif olmaması halinde talâk

gibi. Ve fakat bu son surette tatlik edilince kadının fücûra düşeceğiinden korkulur veya onun firakına

tehammül edemiyerek erkeğin onunla fücûra sapması veya meşakkat çekmesi melhuz bulunur. Ve halbuki

tatlik edilmediği takdirde bu korkular varid olmayacak olursa o vakit talâk mendub değil, harama sebep olacağı cihetle mekruh ve belki haram olur, Netekim talâkı bid'î, ya'ni bu âyette emr olunanın hılâfına olarak kadının âdeti vaktında veya üç talâk birden verilmek haramdır. Bütün bu ahvalden sâlim olduğu takdirde de mekruh olur. Çünkü nakl olunduğu üzere hadîsi sahihte «halâllar içinden talâk Allah tealâyâ en mebguz olduğu beyan buyurulması kerahetini ifade eder أهـ . Çünkü kerahet hıll ile içtima' edebilmek i'tibariyle hıll ile buğzun ictimaından mütebadir olan kerahet olur. O halde hıll cihetini te'yid eder sebebler inzımmam ettikçe kuvvetlerinin derecesine göre kademe kademe mubah, mendub, vacib mertebelerine doğru çıkar.

Kerahet cihetini te'yid eder esbab inzımmam ettikçe de buğuz haram mertebesine varır ve buna nazaran halâl veya mubah ta'biri vukua işaret olup haram olan talâkın dahi iyka' ile vaki' olacağını gösterir. Netekim bid'î talâkın dahi vaki' olacağı hakkında Fukaha, icma ümmet bulunduğunu söylemektedirler. Buna karşı İbni teymiyye ile ibni kayyimi cevziyye talâkı bid'îden olan üç talâk birden tatlikin haram olması hasebiyle bunda birden ziyadesinin vaki' olmaması cihetini ictihad mevridi gibi göstererek tervic etmek ve bu suretle pek ehemmiyetli bir noktaya basmak istemişler ise de

bütün mezheblerin ittifak ve ictima' etmiş bulunduğu bir mes'eledede usulen ictihada mesağ görülemeyeceği cihette iltifata şayan görülmemişlerdir.

Fukaha talâkı, hükmü i'tibariyle ric'î ve bayin diye iki nev'e, bayini de hafif ve galîz diye iki kısma taksim etmişler, sureti iyka' i'tibariyle de mesnûn ve bid'î olmak üzere iki nevi' saymışlar, mesnûnu ahsen ve hasen, bid'iyi de ehaff ve eşedd diye yine ikiye ayırmışlardır. Mesnûn: talâk verecek olan kimselere şer'an emir ve tavsiye olunup tatlîkda tarikâtı meslûke olması iktıza eden surettir. Bunun en güzeli de Bu âyetde emrolunduğu üzere tuhur zamanında bir talâkı ric'î tatlîk etmektir. Her biri birer tuhurda olmak üzere ayrı ayrı üç talâka kadar varmak pek güzel olmamakla beraber hasen sayılır. Bid'î ise bunların hilâfına olarak hayız zamanında veya tekarrüb vaki' olan tuhurda tatlîk etmek yâhud her ne vakit olursa olsun üç talâk birden tatlîk eylemek suretleridirki bu hepsinin eşeddidir. Bu Sûrenin nüzulüne kadar bu suretlerin nik ü bedi tefrik edilmiyordu. Burada bunların tefriki esası anlatılmıştır. Asıl talâk ne meni', ne de tavsiye olunmamakla beraber talâk verilmek istenildiği takdirde en güzel olan şu suret emrolunmuştur: o kadınları,

ya'ni medhulün biha olup da boşamak ihtiyacını hiss ettiğiniz kadınları boşamak istediğiniz takdirde «

فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ» bundan böyle onları iddetlerini gözeterek boşayın - bunun hasılı «sayılı

hayız günlerinin önünde yakınlık yapılabilecek olup da yapılmamış olan temizlik halinde temiz olarak

boşayınız» ma'nasına olduğunda ittifak vardır. Ancak bunu ba'zıları hayızları önünde, ba'zıları da tuhur

halinde mücameat etmiyerek diye tefsir eylemişlerdir. Bu iki ma'na ise mütelazimdir. Çünkü hayzın önü,

istikbali, gayesi tuhurdur. Abdullah ibni Mes'ud Hazretlerinden « طَاهِرًا مِنْ غَيْرِ جَمَاعٍ » İbni

Abbas Hazretlerinden « فِي قَبْلِ عِدَّتِهِنَّ » Mücahid demiştir ki: İbni Abbas Hazretlerinin

yanında

Sh:»5052

idim bir adam geldi, karısını üç talâk boşamış olduğunu söyledi o sükût etti, hattâ biz zannettik ki karısını

ona reddedecek, sonra dediki: biriniz gider hamakate biner, sonra da ey İbni Abbas der, halbuki Allah tealâ

« وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا » buyurmuştur. Sen ise Allahdan korkmamışsın,

ben sana mahrec bulamam, Rabbine âsı olmuşsun, karın senden bâyin olmuş, Allah tealâ «

« يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ » buyurmuştur.

Dahhâkten: «iddet kar', kar' hayızdır, tahir, min gayri cimain tahir, sonrada üç hayız istıkbal edersin».

Katadeden « طَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ » hayızdan tahir olduğunda « مِنْ غَيْرِ جَمَاعٍ » keyfiyeti

de: tahir olduğu vakit dokunmadan bir talâk verir, bir talâk daha boşamak görünürse diğer bir hayız

görünceye kadar bırakır sonra tahir olduğu vakit ikinci talâkı verir. Üçüncü bir talâk daha vermek isterse bir

hayız daha görünceye kadar imhal eyler, tahir olunca üçüncü talâkı da verir. Sonra kadın bir hayız daha

iddet bekler, ondan sonra isterse başka kocaya gider.» İbni siyirinden: «kadın tahir iken min gayri cimain

veya belirmiş bir hamil bulunmıyarak boşar.» Hasen ve İbni siyirinden: «Allahın emrettiği gibi iddetinin

önünde « مِنْ قَبْلِ عِدَّتِهَا كَمَا أَمَرَهُ اللَّهُ = boşar: Allahın zikir ettiği iddetin gayride

gerek bir, gerek iki, gerek üç boşamak mekruh olur.» Görülüyor ki bütün bunlar hayzın geçmesi gözetilerek

ondan sonra « طَاهِرًا مِنْ غَيْرِ جِمَاعٍ » boşamak ma'nâsında birleşmiş bulunuyorlar.

Bununla beraber Malikî ve Şafîî bunlardan iddetin müddeti, tuhr olduğuna zâhib olmuşlar ve eimmei

Hanefiyye ise onun hayz olduğunu beyan eylemişlerdir. Bundan dolayı iddet, tuhurdur diyenler «

لَعِدَّتِهِنَّ » tuhurları vaktında demek olmasını daha sade görerek tercih eylemişlerdir. İlk nazarda bu

muvafık gibi görünürse de bundan ademimücameat kaydini anlamak müşkildir. Bu ma'nâ «

قُلْ هُوَ أَذَىٰ فَاعْتَرِزُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهَرْنَ » emri mucebince tuhra girinceye kadar hayzın hukmüdür. Tuhra kadar sayıp beklemek tuhrun

değil, tab'an ve

şer'an hayzın lâzımıdır. O halde iddet tuhur değil, hayız olmak lâzım gelir. Tuhur iddetin mebdei değil,

gayesidir. « لَعَدَّتِهِنَّ » de bil'ittifak maksud olan tuhur iddetin kendisi olarak değil, önünde gayesi

olmak i'tibariyledir. « لام » ile beraber mecmuundan lâzımı ma'na olarak sâbittir. Hayız müddetinin

başlıca iki lâzımı vardır. Birisi mücameat etmemek, birisi de önünde tuhra ırmektir. İşte murad olan ma'na

da: kadın, bekleme müddeti olan hayzı bitirip tuhra ırmış iken halâ mukarenet edilmediği surette boşamak,

olduğundan « طَاهِرًا مِنْ غَيْرِ جَمَاعٍ » denilmekle bu iki lâzimenin ikisi de maksud

bulduğuna tenbih olunduğu gibi « فِي قَبْلِ عَدَّتِهِنَّ » denilmekle de bu anlatılmıştır. Bu ma'na

anlaşılmak için «lâm» ın ma'nalarındaki ihtimalâta dikkat etmek lâzımdır. Bu lâm ya ta'lîl veya akıbet veya

tevkîf veya sıla için olabilir, ta'lîl olursa bekledikleri için, yani sayılı hayız günlerini bitirip temizlenmiş iken

zevciyyet muamelesi istenilmemek dolayısıyla boşayınız demek olur. Akıbet olursa «hayızlarının akıbetinde

boşayınız demek olur. « لِعَشْرِ خَلْوَنَ » gibi vaktiyye olursa» tuhurları vaktında demek doğru

olabilirse de «hayız vakıtlarında» demek doğru olmaz. «Hayızları bittiği vakıt» denilmek ıktıza eder. İddet

lâfzı hayız müddetinin tamamına muntabıktır. İhsa emrinde de buna işaret vardır. Bunun için müfessirînin

bazıları « لَاسْتِقْبَالِ عَدَّتِهِنَّ » diye bir muzaf takdirini göstermişlerdir. «

فِي قَبْلِ عَدَّتِهِنَّ » de böyle demektir. Kubûl ve istıqbal hayızdan evvel de sonra da sadık olur.

Zemahşerî gibi bazıları da « مُسْتَقْبَلَاتٍ لِعِدَّتِهِنَّ » diye müteallak takdiriyle hal yapmışlardır ki

bunda «lâm» tevkîf veya sıla ma'nalarına muhtemil olarak iddetlerini veya iddetleri vaktini karşılarlarken

demek olup bekliyecekleri hayızdan evvelki tuhurları halinde verilen talâkın da mesnûn olduğunu ve

iddetin hayız ile başlayacağını is'ar eder. Mücameat etmemek kaydının lâzım olduğu bilhassa hadîsi Nebevî

ile beyan buyurulmuştur. Buharî ve daha diğerleri

Sh:»5054

şöyle rivayet etmişlerdir: İbni Ömer radiyallahü anhüma karısını hâiz iken boşamıştı, Hazreti Ömer onu

Resulullah'a söyledi, Resuli ekrem sallâllahü aleyhi vesellem ona öfkeleni sonra da buyurdu ki o kadına

ric'at etsin sonra onu temizlenip sonra bir hayız daha görüp temizlenene kadar tutsun, o vakit kendisine

yine onu tatlîk etmek görünürse onu tahir olduğu halde dokunmadan evvel (İbni Mâcenin rivayetinde

«mücameat etmeden evvel) tatlîk etsin. İşte Allahın emr ettiği iddet budur **أه**. İbni Ömer hazretlerinin bu

talâkı bu Sûrenin sebebi nüzulü olarak gösterenler olmuş ise de rivayetin tarzından da anlaşıldığına

nazaran bu hâdise Sûrenin nüzulünden sonra vuku bulmuş görüldüğünden doğrusu nüzulün sebebi

değil, belki bu hadîsi şerif ile tefsirin sebebi olmuştur.

İşte kadınları boşadığınız vakit böyle iddetlerini gözeterek temiz oldukları halde dokunmaksızın boşayın

﴿وَاحْصُوا الْعِدَّةَ﴾ ve iddeti ihşa edin - yani zabtedip eksiksiz olarak tamamıyla sayın. Sûrei

Bakarede geçen « وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ » âyeti

mucebince mutallâkaların iddeti tam üç « قُرُوءٍ » ya'ni üç âdet beklemeleridir. Bu ihsada ric'at

kabiliyyetine ve nefaka ve sükna zamanında talâkı tuhurlar üzere tevzîa mürâât gibi bir takım faideler

vardır. ﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ﴾ ve Rabbiniz Allahdan korkun - ya'ni sizi erkek onları kadın

yaratmış ve sizleri yetiştirip nikâh ni'metine ve tatlîk salâhiyyetine mazher eylemiş olan Rabbinizin

azâbından korkun da emirlerine dikkat edin, iddeti eksik de saymayın tatvil de etmeyin ve gerek talâkta

gerek iddette o kadınları ızzar etmeğe kalkışmayın ﴿لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بَيْوتِهِنَّ﴾ onları

evlerinden çıkarmayın - o boşayıp da iddet bekletmekte olduğunuz kadınları beytutet ettikleri evlerinden hiç

bir sebeble çıkarmayın. Bu evler talâka

Sh:»5055

kadar kocalariyle beraber sâkin oldukları meskenleridir. Çıkarmak nehyinden anlaşıldığı vechile bunlar

kocalarına aid olmakla beraber kadınlara muzaf kılınması iddetleri çıkıncıya kadar onlarda o mütallakaların
milikleri gibi sâkin olmağa istihkakları bulunduğunu beyan ile çıkarmaktan nehyi te'kidir. Şu halde ev âriyet
veya kiralık olup da asıl sahibine teslim olunmak lâzım gelmiş ise kocaların onlara kira veya şira veya diğer
bir tarık ile mesken tedarük etmeleri lâzım gelir. İşbu « لَا تُخْرِجُوهُنَّ » nehyinin atıfsız olarak bir
tarafıdan takvayı bir beyan gibi bir taraftan da ibtidai kelâm halinde getirilmesi bunun müstakillen matlûb
olduğunu yeniden iş'ar ile ehemmiyetine tenbih içindir. Bunda iddetten asıl maksud olan mesebin hıfzı ve
kadınların korunması hususlarına diyaneten olduğu gibi hukukan ve kâzaen dahi i'tina hikmeti vardır.

Çıkarmayın demek gadab veya nefret veya darlığa binaen mesken ihtiyacı veya mücerred düşüncesizlik
gibi bir sebeble çıkarırmekten mantukan nehy olduğu gibi kendiliklerinden çıkıp gitmelerine izin
vermeyin ma'nâsına da işaretiyle şamil olur. Çünkü onların izin verilse bile çıkıp gitmeleri câiz olmayacağı

şununla anlatılıyor. ﴿وَلَا يَخْرُجْنَ﴾ onlar da çıkmasınlar, yâhud çıkmazlar - bu sıyga hem
nehyi gâib cem'i müennes, hem de fi'li müzarî' nefyi istikbal cem'i müennes olabileceğinden nehyi olmak
da nefyi olmak da muhtemeldir. Böyle nefyi sureti ile nehyi sarahaten nehyiden daha belîğ olduğu da

malûmdur. Ya'ni zevceler izin verse bile bir zaruret olmayınca çıkmaları haramdır, çıkmamalıdır ve

çıkamazlar ﴿إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبِينَةٍ﴾ Meğer ki açık bir edepsizlik edeler -

nüşuz, serkeşlik yapıp da bir zarureti yok iken çıkıp gitmiş olsalar ki bu surette başka bir kabahat

yapmamış olsalar bile kendiliklerinden çıkmakla fahiş bir terbiyesizlik yapmış olurlar. Bu istisnanın «

وَلَا يَخْرُجَنَّ

Sh:»5056

teallûku yakındır. Yukarısına veya her ikisine tealûku da muhtemeldir. Huruca müteallık olduğu takdirde serkeşlikle hurucun sanki açık bir fuhuş gibi aşırı bir fenalık olacağını iş'ar ile nehyde mubalega ifade eder ki İbni Ömerden, Süddîden, İbni Sâibden, Nehayden merviy olan budur. Ebu Hanîfe hazretleri de bunu ahzetmiştir. Çıkar giderlerse iddet hakkından kurtulmuş olmazlarsa da sükna ve nefaka hakları sakıt olur. İhraca müteallık olduğu takdirde ise fahişei mübeyyine, zina, sirkat, sui kasıd gibi açık bir hıyanet, bir ma'siyet ve hattâ ağır sebb ü şetim gibi fahiş eziyyet olmak melhuzdur. Böyle açık bir fenaliğe giriştikleri görüldüğü vakit çıkarılmaları ihrac nehyinden istisna edilmiş olur. Bu takdirde fahişe ta'birinden en mütebadir olan ma'na zinadır. Katade Hasen. Şa'bî, Zeyd ibni Eslem, Dahhâk, İkrime, Hammad, Leysten merviy olan ve İbni Mes'udun ve İbni Abbasın kavilleri olduğu nakledilen de budur. Ebu Yusüf de bunu ahzeylemiştir. Denilmiştir ki bu takdirde haddin ikamesi için çıkarılırlar. Bazıları da burada gerek zevc ve gerek akribasına karşı fahiş sözlerle ağız bozukluğu etmek ma'nasına olduğunu İbni Abbastan rivayet

eylemişlerdir. Saıyd ibni Müseyyebden rivayet edildiği üzere fahişe her ma'siyete itlâk olunur. Bundan

dolayı ba'zıları bunun haddi iycah eden zina ve sirkat ve bunların gayrı her ma'siyete şamil olarak

istisnanın hepsine raci' olduğuna kail olmuştur. Taberî bunu ihtiyar ederek demiştir ki bence savab, burada

fahişenin ma'siyet demek olduğuna kail olanın kavlidir. Çünkü fahişe haddini aşmış olan her çirkin iştir.

Binaenaleyh zina, sirkat, ve aile efradına ez ave iddet beklemesi lâzım gelen evden çıkıp gitmek bunlardan

hangisini karı iddet içinde yaparsa kocası onu evinden çıkarabilir اه . Bu istisnanın yukarıdaki «

فَطَلَّقُوهُنَّ » emrine teallük etmesi ihtimali de yok değildir. « لَا تُخْرِجُوهُنَّ » cümlesi ittikanın bir

hukmünü beyan olabilmek itibariyle

Sh:»5057

atıfsız olduğundan dolayı buna mâni' de olmaz. Bu surette ma'na şu olur: bu emirleri ve nehiyleri gözeterek

boşayın, ancak boşadığınız takdirde o kadınlar açık bir fuşş-u fücra düşecek olurlarsa başka. O takdirde

iddetlerini gözeterek dahi boşamak istemeyin. Müfessirîn bu istisnanın bu vechile rabti ihtimalini

söylememişlerse de bâlâda İbni Hacerden naklolunduğu üzere boşandığı takdirde fücür korkusu zâhir olan

ve boşanmadığı takdirde mazbut kalacak olan kadını boşamamak tavsiye edilmiş ve bir hadîs ile istidlâl de

olunmuştur. Ebu Davud ve Neseîde İbni Abbastan rivayet olduğuna göre bir recül Resulullah'a gelmiş,
benim bir karım var « لا ترد يد لامس = el uzatanın elini reddetmez» demiş, Resulullah onu
boşa buyurmuş, ve o, korkarım gönlüm ardında kalır, sabr edemem demiş, bunun üzerine Resulullah «
فامسكها = öyle ise onu sıkı tut» buyurmuş. Neseî hadîsin merfu' olmayıp doğrusu mürsel olduğunu
söylemiştir. Ya'ni İbni Abbas bunu Resulullah'dan bizzat dinlememiş bil'vasita işitmiş. Fakat kendi işitmiş
kadar kuvvetine i'timadından dolayı vasıtayı tasrih etmeyip merfu' gibi nakletmiştir. Böyle merasili sahabe
ile merfu' gibi nakletmiştir. Böyle merasili sahabe ile merfu' gibi amel bil'ittifak câiz olduğundan bundan şu
hukûmler istinbat olunmuştur: Birincisi, aff olmiyan bir kadını boşamak emri, ikincisi zâhiri hale nazaran
boşandığı takdirde fücür korkusu bulunur, lâkin boşanmadığı takdirde zabt-u imsâki kabil olursa boşamayıp
sıkı tutmak emridir. Bu ikisinden biddelâle bir hukûm daha anlaşılmiş olur ki o da şudur: aff olan bir kadın
boşandığı takdirde zâhiri hale nazaran zaruret saikasıyla fücûra düşmesi melhuz bulunursa onu
boşamanın günah olacağıdır. İşte bu istisnânın yukarıya da raptı ihtimalinde âyet o hadîsten anlaşılın
hukûmleri de ifade etmiş olacaktır.

ve işte bunlar - talâk hakkında bu emirler, bu

Sh:»5058

nehiyelerle teşri' ve ta'lim olunan ahkâm ﴿حُدُودَ اللَّهِ﴾ hududullahdır. - Allahın kulları için ta'yin

buyurduğu hadlerdir. ﴿وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ﴾ ve her kim Allahın ta'yin buyurduğu

hududa tecavüz ederse - ya'ni bu ahkâmdan bir şey ihlâl eylerse ﴿فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ﴾

muhakkak nefesine zulm etmiş olur - kendisine dünyevî uhrevî zarar eylemiş bulunur.

﴿لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا﴾ bilmezsin belki Allah ondan

sonra bir emir ihdas eyler - o teaddinin arkasından bir hâdise, bir iş çıkarır, kalbini çevirir, bir takım

meşakkatler, ıztırablar verir. Yaptığın teaddiye, haddini aşarak verdiği talâka peşiman olursun, dönmek

istersin iş işten geçmiş bulunduğu için dönemez, telâfi edemezsin, perişan olur, zararını ve vebalini kendin

çekersin. « وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا » kimse yarın ne kesbedeceğini

bilemez. Onun için her hangi bir sebeble talâk verecek olan kimse tehevürle her şeyi kesip atıvermemeli,

ilerisini hisaba katmalı da Allahın bu emirler ve nehiyelerle tayin buyurduğu haddini aşmamalı, evvelâ

iddetini gözeterek temiz bir halde talâk vermeli ve iddetini saymalıdır. Şayed ayrılmak lâzımsa bununla

hem maksad hasıl olur, hem de bir tecribeye imkân bırakılarak ruhî tecelliyatı dinlemeğe, düşünüp

mütenebbih olmağa ve peşimanlık yüz gösterirse ric'ata meydan bulunur. Çünkü üçe baliğ olmadıkça öyle

sarih bîr talâk ric'at olacağından hükmü geleceği vechile iddet nihayetine kadar muhayyer kalıp dilerse ric'at edebilmek, olmazsa ayrılmaktır. Bu hikmetlere mebni haddi aşmaksızın iddetlerine karşı böyle bir talâk boşayın ve iddeti zabtedip sayın ve Allahdan korkup takva ile hareket edin, onları evlerinden çıkarmayın, onlar da çıkmasınlar. Bunun neticesi ne olacağına gelince: şu şart ile imsâk veya mufarakat beyninde

Sh:»5059

muhayyerliktir: 2. ﴿فَإِذَا بَلَغَ أَجَلَہُنَّ﴾ sonra ecellerine yettiklerinde - yani iddetlerinin nihayetine irdiklerinde. Bu şart, ricetin müntehası, firkatin mebdei olan vakti göstermek içindir. Binaenaleyh iddet için de her zaman ric'at hakkı sâbittir. Lâkin iddet bitince hiyar kalmaz, firkat lâzım olur. Kadının izniyle nikâh tazelenmedikçe birleşemezler. Henüz iddet çıkmadan nihayete irdiği zaman ise vaz'iyet tezahür edeceğinden o vakıt ﴿فَإِذَا بَلَغَ أَجَلَہُنَّ﴾ ya ma'ruf ile onları imsâk edin - bırakmayıp güzel ve meşru' surette geçinmek ve iki tarafın haline münasib infak ve iskân eylemek üzere nikâhlarınızda tutun. «أَمْسِكُوا» buyurulmasından zâhir olan ric'atın kavlen olması şart olmayıp fi'len dahi olabileceğidir. İmamı A'zamın kavli de budur. ﴿أَوْ فَارِقُوہُنَّ بِمَعْرُوفٍ﴾ yâhud ma'ruf ile

onlardan ayrılın - burada « او » tahyir içindir. Ya'ni imsâk ile mufarakat beyinde muhayyersiniz. Fakat
imsâki ihtiyar etseniz de firakı ihtiyar etseniz de ma'ruf ile mükellefsiniz. Ayrılacaksınız o vakit güzellekle
ayrılın, tatlı dille hakkını vererek ve ızrar etmekten sakınarak, meselâ geçinmek niyeti olmadığı halde ıddeti
uzatmak için müraceat edip de sonra yine boşamak gibi muzır hilelere sapmıyarak güzelce çıkarıp

gönderin « وَسِرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا » mazmununa riayet edin

﴿وَأَشْهِدُوا ذَوَىٰ عَدْلٍ مِّنكُمْ﴾ hem içinizden adalet sahibi iki erkeği işhad edin -

dönüp tutmayı ihtiyar ettiğiniz takdirde ric'ate, ayrılmayı ihtiyar ettiğiniz takdirde de firkate şehadet etmek

üzere siz Müslimanlardan adalet sahibi, doğruyu söyler müstakiym lâekal iki erkeği hazır bulundurup şahid

kılın ki tühmete veya nizaa mahal kalmasın, iycabında şahidlik etsinler. Bu « وَأَشْهِدُوا » emri «

« وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ » terdidlerine ma'tuf olup « أَوْ فَارِقُوهُنَّ . أَوْ فَارِقُوهُنَّ »

gibi

Sh:»5060

nedb içindir. Umumiyyetle ulemânın kavli budur. Şafîi kavli kadîminde «ric'atte vücub için» olduğuna kail

olmuş ise de kavli cedîdinde o da nedbe rücu' etmiştir. Âlûsî burada şöyle bir kavil tezyif etmiş demiştir ki:

Tabersî «zâhir bunun talâka işhad ile emrolmasını ve bunun ehli beyt eimmesinden merviy bulunduğunu

ve vücub için olup talâkın sıhhatinde şart olduğunu» zu'meylemiştir. **اهـ**. Ben bu mes'eleyi bir çok

zamandan beri düşünür, bu âyette buna bir ihtimal olup olmadığını ve şayanı i'timad müctehidînden buna

kail olan bulunup bulunmadığını araştırdım. «**مَجْمَعُ الْبَيَانِ**» namında bir tefsirin sahibi olup

Şiy'a ulemasından bulunan bu Tabersînin rivayet ve dirayette salâhiyeti neden ibaret bulunduğunu ve ehli

beytin eimmesi dediklerinden maksadı hangileri idiğini gereği gibi öğrenemedim. Ancak zâhir dediği zâhir

değildir. Zira bu işhad emrinin talâka aid olması için ta yukarıdaki «**فَطَلَّقُوهُنَّ**» emrine ma'tuf olması

lâzım gelir. Bu ise zâhir değil, pek baîd'dir. Zâhir olan yakınındaki imsâk veya müfarakat emirlerine ma'tuf

olmasıdır. Talâkın sıhhatinin şartı olacak derecede vücub için olsaydı ihsâ emrinden evvel zikredilmek

iktiza eder ve bu âyete te'hîrinin hiç bir hikmeti olmazdı. Hem karîbine hem baîdine atfı ihtimali tecviz

edilmek için te'hîr edildiği söylenecek olursa bu bir ihtimal olabilirse de zâhir denilmek doğru olmayacağı

gibi talâkda da imsâkda da müfarakatda da aynî mahiyette olması lâzım gelirdi. Halbuki her birine göre

emrin vücub için olması ve bu vücubun şartı sıhhat olacak derecede farz mahiyetinde bulunması imsâk

veya müfarakatta tahyir emrine muhalif olacağı gibi öteden beri izzah edile gelen mesnûn talâkın sureti

cereyanına ve talâkı ric'inin faidesine münafî ve talâk esnasında işhad edilmeyip de iddetten sonra imsak

veya müfarakat için işhad edildiği takdirde sahih farzedilen talâkın hükümsüz kalması gibi bir tenakuza

badi olacağı derkârdır.

Sh:»5061

Gerçi hilâfına karîne bulunmadıkça emirde asl olan vücubdur. Fakat ihtimal içinde olan vücub şartı sıhhat

olacak derecede farzı kat'î ma'nasını ifade edemeyeceği gibi her vücub da zıddının fesadını iktiza etmez.

Bununla beraber iddet nihayetine kadar rücu' edilmeyince mufarakat tehakkuk edeceği cihetle bunda

işhadın vücubuna kail olmanın ma'nası da kalmıyacağından bütün müctehidîn mufarakatta işhad emrinin «

وَأَشْهَدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ

yakın ve en zâhir olan ihtimal de emr, nedb için oldukça en uzak olan ihtimalde vücub için olmasının, hem

de bu vücubun farzıyyet derecesinde şartı sıhhat addedilmesinin doğru olamayacağı edna mülâhaza ile

anlaşıyor. Ancak denebilir ki imsâk veya mufarakatta işhad mendub olunca talâkda neye olmasın? Evet

bunun da mendub olduğundan şübhe yoktur. Zira bu işhadın yukarı teallûkû ihtimali baîd olmakla beraber

buradan biddelâle ve evleviyetle sâbit olacağında da tereddüd edilmemek lâzım gelir. Şu emrin vücub

için olduğunda ihtilâf yoktur:

﴿وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ﴾ şehadeti de Allah için doğru eda edin - yukarıki emirlerin

hepsi talâk verenlere aid olduğu gibi bu emir de şahidleredir. Şu hitab da mecmuunadır: ﴿ذَلِكَ﴾

size söylenen bu işittiğiniz - gerek talâk verecek olanlara ve gerek şahid olanlara hitab edilen bu emirlerle

yapılan bu tebliğ: ya'ni talâkı iddet gözeterek vermek, iddeti ihsa etmek Allahdan korkup günahdan

sakinmak çıkarıvermemek, çıkmamak, hududu tecavüz etmeyip sonucu hisaba almak ve sonra müddet

nihayetinde ya hakkıyla güzelce tutmak veya daha fazla bekletmeyip hakkını vererek güzelliikle ayrılmak ve

bunlara işhad etmek, şehadeti de zamanında dos doğru edâ eylemek işte bunların mecmuu ve her biri öyle

bir dersdir ki ﴿يُوعِظُ بِهِ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾

Sh:»5062

bununla sizlerden, Allaha ve âhîret gününe iman eder olan kimselere va'z olunuyor öğüt veriliyor - çünkü

bunlara riayet edip korunarak in'tifa' edecek olanlar Allaha ve âhîrete imanı olan veya iman kabiliyyeti

silinmemiş bulunan kimselerdir. İyman kabiliyyeti kalmamış, kalbleri kararmış, mühürlenmiş olanlar ne

Allahdan korkar, ne âhîreti sayar. Ne de nasihat dinler, onlar kendi nefislerinin havasına gider.

﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ﴾ her kim de Allaha ittîka ederse - Allahın gadabından korkar, isyandan

sakinir, öğütlerini tutarsa ﴿يَجْعَلُ لَهُ مَخْرَجًا﴾ Allah onun için bir mahrec yaratır. - Onu

düştüğü darlıktan ve ezcümlle aile yüzünden çekmekte bulunduğu sıkıntılardan kurtulup çıkacağı bir yol, bir

çare gösterir. 3. ﴿وَيَرْزُقُهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ﴾ ve onu hatrına gelmez cihetten

merzuk kılar. - Onun için boşayan da boşanan da, ayrılan da ayrılmayan da takva ile hareket ettiği takdirde

gam yemesin, Allah ona da bir çare yaratır ve ummadığı yerden nasibini verir.

Rivayet olunmuştur ki: Resulullah sallallahü aleyhi vesellem bu kavli ilâhîyi «

«وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ»

okumuş ve demiştir ki: «

مَخْرَجًا مِنْ شُبُهَاتِ الدُّنْيَا وَمِنْ غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَمِنْ شَدَائِدِ
يَوْمِ الْقِيَامَةِ = hem dünyanın şübühatından mahrec, hem mevtin gameratından, hem de kıyamet

gününün şedaidinden.» Bir de ebu Zerr radiyallahü anhten şöyle merviydir: Resulullah bu âyeti «

«وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ»

okuyordu, tekrar tekrar okumağa başladı, hattâ beni uyku bastı sonra buyurdu ki: ya eba Zerr insanların

hepsi bunu tutsaydı kendilerine yeterdi ﴿وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ﴾. اهـ ve her kim

Allaha tevekkül kılar - başına gelen her hangi bir şeye karşı onun kudretine

Sh:»5063

i'timad edip yapacağı işte onun emrine teslimi nefsederek hükümünce giderse ﴿فَهُوَ حَسْبُهُ﴾

ona yetişir. Allah onun mühimminin hakkından gelir. Hisabına kâfidir. «

«أَيُّ مَنْ وَثِقَ فِيمَا نَالَ كَفَاهُ اللَّهُ مَا أَهَمَّهُ» Razî tefsirinde zikredildiği

üzere onun için Resulullah sallallahü aleyhi vesellem buyurmuştur ki «

«مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ أَقْوَى النَّاسِ فَلْيَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ = insanların en kuvvetlisi olmayı arzu eden Allaha dayansın» اهـ ﴿إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ﴾ her halde

Allah emrini yerine indirir. - Muradını muhakkak yapar, hiç bir işinden giri kalmaz hepsinin hakkından gelir.

Hükümünü istediği gibi yürütür, tevekkül edilse de yürütür, edilmese de yürütür, nihayet her şeyin eceli gelir.

Dünyada acı da geçer, tatlı da geçer, sıkıntı da geçer, refah da geçer. Ecel gelince mukadder olan ölüm

dakika fevtetmeksizin pençesini takar, âkıbet gelir çatar, iyiler iyiliğiyle kötüler kötülüğüyle kalır, herkes

ameliyle haşrolur. Ancak ona böyle tevekkül de onun emridir, tevekkül edenin muradı da başka değil,

Allahın irade ve rızasına teslimiyetten ibaret olmakla Allah onun ecrini büyültür

﴿قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا﴾ hakikat Allah her şey için bir kadr takdir kılmıştır.

- Bir hadd ü mıkdar tahsis buyurmuştur ki onu ona göre yürütür. O hadd ü mıkardan ileri geçirmez. Bu kazıyye öyle bir kanundur ki her şey hakkında caridir. Ve her şey'in hukmü, kıymeti Allahın ona tahsis buyurduğu o kadr ile mütenasibdir. Hakikatte bir şey'e ilim de onu o kadr ve haddiyle temyiz etmektir. Bu cihette esbabın bir dereceye kadar bir kadr-ü haysiyeti yok değilse de zafı değil izafı ve mütenahidir. Te'sir ve huküm onun değil, Allahındır. Asıl ilm ü kudretine i'timad olunacak, huküm ve iradesine emir tefviz edilecek hâkim, esbab değil, müsebbibül'eshab olan Allahdır. Her şey geçer, leh ve aleyhte

Sh:»5064

her sebep tükenir, mukadder olan kaderi biter, evvel ve âhir bütün kudretiyle Allah kalır. Hem Allah takdir buyurmamış ise hiç bir şey diğer bir şeyde icrayı tesir edemez. Takdir buyurmuş ise Allahdan başka hiç bir şey de onun önüne geçemez. Ateş Allahın yak dediğini kadrince dediği kadar yakabilir. Rızık da Allahın doyur dediğini kadrince dediği kadar doyurabilir. Demek ki esbaba i'timad mütenahî, Allaha i'timad namütenahîdir. O halde kuvvet ve yakîn, esbaba güvenmekte değil, Allaha dayanmaktır. Tevekkül de mağrurlukla kendini sayıp koyuvermek değil, Allahın gösterdiği yolda gücü yettiği kadar vazifeye ihtimam,

ittıkaya riayet, kusurunu i'tiraf ile beraber, Allahın kudretine i'timad edip netice hakkında telâşa düşmeksizin

onun iradesine teslimiyettir. Evvelâ « وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ » sonra «

« وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ » buyurulmasında buna işaret nüktesi vardır. Hadîsi nebevîde

a'rabîye « اعْقَلْهَا وَتَوَكَّلْ » = deveyi bağla da tevekkül kıl» buyurulması da bu ma'naya tenbihdir.

Allah tealâ her şeye bir kadr takdir etmiş olduğu için her şey gibi insana da gerek cinsine, gerek nev'ine,

gerek cem'ine, gerek ferdine, gerek erzakına, gerek efaline, gerek akvaline, gerek ahvaline hep birer kadr

takdir buyurmuş, birer had koymuştur ki ittika ve tevekkül dahi o kadr ve haysiyet dairesinde cereyan eder.

Binaenaleyh erkeğin de dişinin de birer kadri ve her birinin efal ve ahvalinde birer haddi vardır. Ona

tecavüz etmeğe kalkışan kendine zulm etmiş olur. Bu suretle Allah talâka, iddete, ihraca, huruca, visale,

fıraka âlâma, sūrura, nasib ve erzaka hep birer kadr ve had takdir buyurmuştur. Bundan dolayı talâk verilen

kadınların iddetlerini de hayızlı, hayızsız, hamilli, hamilsiz olup olmamalarına göre ayrı ayrı birer miktar ile

takdir ve nefaka ve süknalarını onunla mütenasib olarak emir buyurmuştur. Bu vechile «

« قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا » kazıyyesi hem makablini telhîs ve te'yid hem de

maba'dine bir mukaddime

ve temhiddir. Takdiri ilâhî böyle her şeyi önünden ardından ve hatırlara gelmez cihetten bağlar.

İmdi boşanan kadınların iddetleri, âdetleri ya'ni hayızları hisabiyle Sûrei Bakarede geçtiği vechile üç

âdet sayılacak olursa hayızdan kesilmiş olan veya hayız görmiyen veya gebe bulunan kadınların iddeti

nasıl sayılabilecek denirse onların iddetlerinin de miktarını beyan için buyuruluyor ki 4.

﴿وَالَّذِي يَأْسَنُ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ﴾ hayızdan kesilmiş yaşı ilerlemiş

olup da artık hayız görmekten hasbelâde ümidini kesmiş iyas haline gelmiş kadınlarınızdan boşanmış

olanlar - ki ekser âdete nazaran iyas sinni elli beş ve altmış olarak takdir edilmiştir. (Sûrei Bakarede «

﴿وَالْمُطَلَّاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ﴾ âyetinin tefsirinde geçen tafsilâta

bak). ﴿إِنْ ارْتَبْتُمْ﴾ eğer şekkediyorsanız - burada bu «^٥ إِنْ ارْتَبْتُمْ^٥» kaydı ihtirazî değil,

bu mes'eleyi soranların veya soracak olanların vuku' bulan veya bulacak olan suâllerine nazaran vuku'dir.

Bir cümle mu'teriza demektir. Yoksa hayızdan kesilip kesilmediklerinde şekkediyorsanız demek değildir.

Zira «^٥ يَأْسَنُ^٥» sîgasıyla ye'sin ma'lûm olduğu söylendikten sonra yeiste şüphe ediyorsanız demek

olmayacağı bellidir. Binaenaleyh ma'na şu olur: bunların iddetleri nasıl olacağını kestiremeyip de müşkil

görüyor, işkilleniyor, soruyorsanız biliniz ki ﴿فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ﴾ onların iddetleri üç

aydır. - Üç ay beklerler, bu müddet zarfında bir hamil tebeyyün etmezse nihayetinde evvelkiler gibi «

«فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ» dur.

«وَالَّتِي لَمْ يَحِضْنَ» heyız âdeti görmiyenler de - öyle üç aydır. Bu «وَالَّتِي» yukarıki «

«وَالَّتِي يَعْسَنَ» mübtedasına atfı müfred suretiyle ma'tuf olup haberi de mezkûr «

«فَعَدْتَهُنَّ ثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ» olmak câiz olduğu gibi buna o karîne ile başka haber takdir olunarak

Sh:»5066

«وَالَّتِي لَمْ يَحِضْنَ كَذَلِكَ عَدْتَهُنَّ ثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ» suretinde cümleyi cümleye

atf da câizdir. Mikdarda iştirâk i'tibariyle evvelki ve hükümde istiklâl i'tibariyle ikinci daha muvafıktır. Bunlar

gerek on yedi yaşından küçük olup henüz bülûga ırmemiş olduklarından dolayı hayız görmemiş olanlara

ve gerek bülûğ sinninin a'zamîsi olan on yedi yaşını geçmiş ve binaenaleyh yaş i'tibariyle bâliğ bulunmuş

oldukları halde hayız âdeti olmamış bulunanlara şâmindir. Bir veya iki kerre hayız görüb de sonra görmemiş

olanlar da sahih olan böyledir. Çünkü âdet muttarıd oldukta mu'teber olur ki ekallî üçtür. O halde üç kerre

hayız görmüş olup da sonra inkıta' devam etmiş olsa ona hayız âdeti görmemiş denemeyeceğinden

mümteddetüttuhur ıtlak olunur ki işte bunun iddeti müşkildir. Hanefiyye bunun hâiz iddetine tâbi' olarak

sinni iyasa kadar beklemesi lâzım geleceğine kail olmuştur. Çünkü buna hayız âdeti görmemiş

denemiyeceği gibi iyas haline gelmiş de denemez. Lâkin iddetten asıl maksud, hamil şübhesini kat' etmek

olduğuna göre bunu hamil müddetinin ekserinden ziyade bekletmek hikmeti şâria muvafık olmasa gerektir.

Âcizâne kanaatim bunda hamil şübhesini nazarı i'tibare alarak müddeti hamlin ekserine kadar

bekletmektir. ﴿وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ﴾ hamil sahibeleri - hamli bulunan yüklü, gebe

kadınlara gelince, gerek mevzuıbahs olan talâk ve gerek kocalarının vefatı halinde olsun ale'l'ıtlak bunların

﴿أَجَلُهُنَّ﴾ ecelleri - ya'ni iddetlerinin nihayeti ﴿أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ﴾ hamillerini

vaz' etmeleridir. - Mudğa veya aleka halinde bir sıkıt bile olsa vaz'ı hamil bitince o dakikada iddet bitmiş

olur. İki ise i'tibar sonrakinedir. Sûrei Bakarede geçen «

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ
أَشْهُرٍ وَعَشْرًا» âyetinde kocaları vefat eden kadınların iddeti dört ay on gün olduğu geçmişti.

Burada ise ale'l'ıtlak hâmil olanların iddeti vaz'ı hamle kadar olduğu

Sh:»5067

beyan buyurulmuştur. Denildiğine göre Hazreti Ali ve İbni Abbas bu âyetin mutallakalar hakkında olduğuna

zâhib olmuşlar, bununla beraber «kocaları vefat edip de hâmil kalan kadınların iddeti «eb'adi eceleyn»
ya'ni dört ay on gün ile vaz'ı hamilden hangisi uzun ise o olacağını söylemişler, Şiy'adan İmamiyye bunu
mezheb edinmişler. Halbuki Hazreti Ali ve İbni Abbas bu âyetin yalnız mutallakalar hakkında olduğuna
zâhib olsalardı eb'adi eceleyn yâhud âhiri eceleyn diye iki iddetin en uzununa kail olmazlardı. Bundan
başka Buharî ve sairede şöyle rivayet olunmuştur: Ebu Seleme ibni Abdurrahman haber verib dedi ki: İbni
Abbasa bir adam geldi, ebu Hüreyre de yanında oturuyordu, o adam «bana bir fetva ver, zevcinden kırk
gün sonra doğuran bir kadın hakkında» dedi, İbni Abbas «âhiri eceleyn» dedi, ben «

«وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ سَط» dedim, Ebu Hüreyre de

ben birader zadem «ya'ni Eba Seleme» ile beraberim dedi, bunun üzerine İbni Abbas Gulâmi Küreybi
Ümmü Seleme hazretlerine gönderip ona sordurdu, Ümmü Seleme hazretlerine gönderip ona sordurdu,
Ümmü Seleme Hazretleri de dedi ki Sübey'atül'eslemiyye gebe iken zevci katlolundu, sonra Sübey'a
doğurdu, nikâhına talib olanlar oldu, Resulullah sallâllahü aleyhi ve sellem de onu nikâh ettirdi,

Ebüssenabil talibler miyanında idi. اهـ . Neseînin rivayetlerinden biri de şöyledir: Ebu Seleme ibni

Abdürrahman ve İbni Abbas ve Ebu Hüreyre Radyallâhü anhüm zevcinin vefatı hininde vaz'ı hamleden bir
kadının iddeti hakkında müzakere etmişlerdi, İbni Abbas iki ecelin âhirini bekler dedi, ebu Seleme ise hayır,
vaz' edince halâl olur dedi, Ebu Hüreyre de ben birader zademle beraberim dedi, bunun üzerine Hazreti

Peygamber sallâllahü aleyhi vesellemin zevcesi Ümmü Seleme Hazretlerine gönderdiler, müşarünileyha da dedi ki: Sübey'atül'eslemiyeye zevcinin vefatından bir az sonra vaz'ı haml etti, Resulullah sallâllahü aleyhi ve sellemden istifta eyledi,

Sh:»5068

Resulullah ona tezevvüc etmesini emreyledi **اهـ**. İşbu Sübey'atül'eslemiyeye bintilharis hadîsini Muhaddisîn müteaddid yoldan tahric eylemişlerdir. Yine Neseî bunu Sübey'anın kendisinden senedi mahsuslarıyla şu suretle de rivayet eylemiştir. Abdullah ibni Utbe, Amr ibni Abdillâh ibni Erkam Zührîye yazdı, Sübey'a Bintl'hârisil'eslemîye git, Resulullahın ona hamli hakkındaki fetvasından sor. Bunun üzerine Amr ibni Abdillâh Sübey'anın yanına vardı, sordu, o da Resulullahın Bedirde hazır bulunmuş eshabından Sa'd ibni Havlenin tahtı nikâhında olup onun hiccetülveda'da vefad ettiğini, zevcinin vefatından dört ay on gün geçmeden evvel doğurduğunu ve nifasından kalktığında Beni Abdiddardan bir zat olan ebüssenabil yanına gelip kendisini süslenmiş görerek zannederim dört ay on gün geçeden nikâh arzu ediyorsun dediğini haber verdikten sonra dedi ki: ben Ebu Senabilden bunu işitince Resulullah'a gittim hadîsimi anlattım Resulullah sallâllahü aleyhi ve sellem de buyurdu ki: hamlini vaz'ettiğin hinde halâl oldun. **اهـ**.

Bundan başka imam Malik ve Şafiî ve Abdürrezzak ve İbni ebî Şeybe ve İbni Münzir rivayet etmişlerdir ki hâmil iken zevci vefat etmiş olan kadın hakkında soruldu İbni Ömer hazretleri «o kadın hamlini vaz' edince halâl olmuş olur» demişti. Bunun üzerine ensardan bir zat da kendisine şunu haber vermişti: Ömer İbnihattab dedi ki «kadın zevci defnedilmeden tabutunda iken bile doğursa halâl olur» ya'ni iddeti biter nikâhı halâl olur.

Buharî, Ebu Davud ve Neseî ve İbni Mace, İbni Mes'ud hazretlerinden rivayet etmişlerdirki Sûretünnisail'kusra Sûrei Bakareden sonra nazil oldu. Buharînin lâfzında ona ruhsat yapmıyorlar da tağlız mi yapıyorlar? Kasem ederim ki Sûrei Nisai kusra tûlâdan (ya'ni en uzun Sûre olan Sûrei Bakareden) sonra nazil oldu «
اهـ وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ سَط

Neseînin diğeri bir lâfzından «her kim dilerse yardım

Sh:»5069

ederim «
اهـ وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ سَط

zevci vefat edenler âyetinden sonra nazil oldu». Bir lâfzında da «Sûrei Nisai Kusra Bakareden sonra nâzil

oldu. İbni Mâcenin lâfzında» vallahi dileyene yardım ederiz Sûrei Nisai Kusra başka değil «

اهـ « dan sonra nâzil oldu». İşte mes'elenin miftahı bu sahih rivayetlerle

sâbit olan bu nüzul tarihiyle Resulullahın hicretülveda senesindeki fetvasındadır. Demek oluyor ki kısa

Sûrei Nisa dahi denilen bu talâk sûresi ve bâhusus bu âyet sûrei Bakareden sonra nazil olmuş olduğu için

onun zevci vefat eden kadınların iddeti hakkındaki dört ay on gün âyetinin umumundan hâmillere aid olan

cihetini bu âyetin umumu tasrihan beyan etmiş bulunuyor ki böyle muahhar tarih ile olan beyan, İlmî usulde

beyanı tebdil denilen nesih kısmına dahil olduğundan bu hamil âyetinin umumî o vefat âyetinin

umumundan bir noktasını ta'dil suretiyle nesheylemiştir. İbni Abbas Hazretleri ibtida iki rivayet beyninde

mütereddid olarak ihtiyat olmak üzere âhirül'eceleyn demiş ise de ezvacı tahirattan Ümmü Seleme

Radiyallahü anha hazretlerinden vaki' olan istifsar üzerine fetvayı Resûl anlaşılmiştir. Binaenaleyh hâmil

kadınların talâkda da vefatta da iddetleri vaz'ı hamli ile tamam olur.

﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ﴾ her kim de Allahdan korkar - emirlerini tutar, hukukuna riayet ederek

vikayesine sıkınırsa ﴿يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا﴾ Allah ona emrinden bir kolaylık verir. -

İşini teshil edip salih amellere muvaffak kılarak Dünya ve âhîret kolaylığına mazher eder. 5. ﴿ذَلِكَ﴾

bu zikr olunan ahkâm ﴿أَمْرُ اللَّهِ﴾ Allahın emridir ﴿أَنْزَلَهُ إِلَيْكُمْ﴾ onu size indirdi -

sair ümmetler de yoktu, hazreti Muhammed ile onun ümmetine

Sh:»5070

indirdi ﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ﴾ ve her kim Allahdan korkar - emrini, ahkâmını muhafaza eylese

﴿يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ﴾ Allah onun kabahatlerini tarafından keffaretleyip örter çünkü «

﴿وَيُعْظِمُ لَهُ أَجْرًا﴾ ve onun «إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ» dir.

ecrini büyültür - katlar, Bu Sûrede böyle takva tavsiyelerinin her birinde calibi dikkat va'd-ü va'idlerle

müterafık olarak bir terci' halinde defeat ile tekrar ve te'yidi, aile hukukunun, kadın ve talâk işlerinin

ehemmiyeti mahsusasına ve bu babdaki dikkatsizliğin ve «

﴿أَبْغَضُ الْحَلَالِ إِلَى اللَّهِ الطَّلَاقُ﴾ » hadîsiyle de anlatıldığı vechile âdî bahanelerle

talâk salâhiyyetinin sui isti'mal edilmesindeki mahzurların ve bu yüzden uğranılacak müşkilâtın ıktıham

olunmasındaki ecrin büyüklüğüne ve onun için gerek aşk-u mahabbet ve gerek gayz-u nefret sâiklariyle

Allah korkusu, vazife hisleri unutulmuş vermeyip haricî ve ve dahilî her hususta Allahın emirlerine ı'tina

olunarak takvâ yolunun tutulması, korunmak çarelerinin aranması lüzumuna sıkı sıkı tenbihatı muhtevidir.

Bu suretle hasbel'iktiza talâk verildiği takdirde evvelâ «

وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا

يُخْرِجَنَّ» buyurulduğu gibi burada da yine korunmak yollarından olmak üzere buyuruluyor ki 6.

﴿أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وَجْدِكُمْ﴾ onları: ya'ni o boşanıp da iddet

içinde bulunan kadınları boşamadan evvel olduğu gibi - vus'unuzun yettiğinden, kendinizin sakin

olduğunuz yerden bir kısmında iskân ediniz. -

VÜCD, insanın vus'u, gücünün yetebildiği varlığı demektir. Binaenaleyh kadının kocasına gücünün

yetemeyeceği bir sükna teklif etmeğe de hakkı yoktur. Sonra belliki bu emirler sağ olanlardır. Binaenaleyh

zavci vefat eden kadının iddetinde sükna ve nefaka talebine hakkı

Sh:»5071

yoktur. O varisler miyânında bulunduğu için terekeden hissası ne ise onu alır. Sürei Bakarede geçen «

وَالَّذِينَ يَتُوفَوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا

« إِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ إِخْرَاجٍ» âyetinin tefsirine bak

﴿وَلَا تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ﴾ onunla beraber üzerlerinde tazyik yapmak,

bezdirmek için onları zararlandırmağa da kalkışmayınız ﴿وَإِنْ كُنَّ أُولَاتٍ حَمْلٍ﴾ ve

eğer o iddet bekliyen mutallakalar bir hamil sahibi iseler-ki o hamil gerek talâk esnasında veya daha evvel

ma'lûm olmuş bulunsun ve gerek iddet içinde iken kadın sezmiş olsun kadın bunu ketm etmeyip haber

vermelidir. «

وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ
يُؤْمِنَنَّ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ﴿فَإِنْفَقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ﴾^ط o

halde onlar ta hamlini vaz' edinciye kadar kendilerine, infak ediniz - nefakalarını veriniz. Iddetin asıl hikmeti

hamil bulunup bulunmadığını tebeyyün ettirecek bir zaman bekletmek olduğu cihetle hamil bulunduğu

sezilince artık onu üç hayiz bekletmeğe lüzum kalmıyacağı gibi üç ay ile de iktifa edilmeyip az veya çok ta

vaz'ı hamle kadar infak etmek lâzım gelir. Talâk tarihinden itibaren hamil müddeti ekalli altı ay, ekseri ise

Hanefiyyeye göre iki sene ve hattâ Şafiîye göre dört sene uzaya bilir. Burada «

حَتَّى يَضَعْنَ « şartı mutlak infak emrinin menatı değil « وَإِنْ كُنَّ أُولَاتٍ حَمْلٍ

gaysiyle mukayyed olan infakın menatıdır. Onun için bu şartın mefhumı muhalifi hâmil olmanın

mutallaklara iddetlerinde sükna lâzım ise de nefaka lâzım gelmezmiş gibi bir ma'na ifade etmez. Bil'akis

uzun olabilecek iddetin hitamına kadar infak emrinin bil'ibâre tensiyası iddetleri daha kısa olan

mu'teddelere, beklemek illetinde iştirâk hasabiyle, infakın vücubunu biddelâle anlatır. «

لَا تُخْرِجُوهُنَّ أَكِنُوهُنَّ » buyurulmuş olması da buna bilişare karînedir. Çünkü ihracı

nehiy, iskânı vacib olmanın levaziminden

Sh:»5072

birisi de infakın vücubu olacağı kolaylıkla anlaşılır. Böyle iken burada hamil şartının tasrihi şu nükteleri

ifade eder:

BİRİNCİSİ, İddet bekletip infak etmekten asıl maksad, hamil gayesi olduğunu anlatır.

İKİNCİSİ, Uzamak ihtimali bulunan hâmiller hakkında şübheyi kesmektir.

ÜÇÜNCÜSÜ Talâk olmasa bile hamli olanlara hususî bir i'tına ile bakılmasına işaret eylemektir.

DÖRDÜNCÜSÜ, de şu mes'eleyi tefri' eylemektir: ﴿فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ﴾ vaz'ı hamilden

sonra çocuğu şayed sizin için, ya'ni siz babaların hesabına olarak emzirirlerse

﴿فَاتُوهُنَّ أَجْرَهُنَّ﴾ o vakit onlara emzirme ücretlerini verin - demekki çocuk doğunca ona

baktırmak, infak etmek vazifesi esas i'tibariyle babalara âiddir. Murdiayı, ya'ni emzirecek sût anayı baba

tutacak, masrafını baba verecektir. Ânanın da hidane, ya'ni çocuğu kendi kucağında bulundurub ona bilfiil

bakmak hakkı vardır. Çocuğun hakkı da evveli emirde ana sütünü emmektir. Onun için boşanmış olan ana hidane hakkını isti'mal edip de babasının hisâbına olarak ücretle o çocuğu emzirecek olursa babanın o çocuğu ondan almayıp ırda' ve bakım ücretini vermesi lâzım gelir. Yok eğer babası hesabına değil de ana kendi hesabına emzirecek olursa o vakit babanın o anaya emzirme ücreti vermesi lâzım gelmez. Yalnız

çocuğun emzirme ücretinden mâadâ olan giyim ve sair masrafını verir ve bütün bunlar aralarında

kararlaştırılmak icabeder. Onun için buyuruluyor ki ﴿وَأْتَمِرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ﴾ ve

ma'ruf vechile, ya'ni iki tarafın hal-ü şanına münasib ve çocuğun menfeatine muvafık güzel

bir

Sh:»5073

surette ne baba tarafından hasislik, ne ana tarafından zorluk gösterilmeksizin aranızda birbirinizle

müşavere edin, iycab eden ücreti ve çocuğun nefakasını kararlaştırın - boşanıp ayrıldık diye küsüşüp de

birbirinize müşkilât çıkarmayın. ﴿وَإِنْ تَعَاَسَرْتُمَ﴾ ve eğer zorlaşacak birbirinize müşkilât

çıkarmak olursanız - baba hasislik, bahillik edip lâyıknı vermez veya ana ziyadesini ister, emzirmeğe

nazlanır veya emzirmek istemezse ﴿فَسْتَرْضِعْ لَهُ أُخْرَىٰ﴾ o vakit onu babanın hisâbına

diğer bir emzikci emzirecektir. - Emzikli bir kadın bulunacaktır. Baba diğer bir sût anası bulup emzirtecek ve ona lâzım gelen ücreti vermeğe mecbur olacaktır. Bu takdirde ise ana çocuğuna analık etmemiş, şefakat hissi beslememiş, Allahın kendisine vermiş olduğu sûtü yavrusundan esirgeyip fazla para ile satmak alçaklığına düşmüş olacağı gibi çocuğunu anasından esirgeyen ve gücünün yetebileceği ücreti vermeyip de müşkilât çıkarmış olan baba da evladını hem yâd ellere düşürmeğe sebebiyyet vermiş hem de yine ücret ve nefaka vermeğe ve Belki anasına vermek istemediğinden fazla vermeğe mahkûm kalmış bulunacaktır. Ancak çocuk anasından başka kadının memesini almadığı takdirde onu emzirecek diğer bir kadın bulunamamış demek olacağından o vakit çocuğun telefine meydan vermemek için ana ecri mislî ile emzirmeğe hâkim tarafından cebrolunur. 7. ﴿لِيُنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ﴾ seası olan, ya'ni genişliği bulunan kimse genişliğinden infak etsin - bu âyet bütün nefaka mesailinde düsturdur. Ya'ni emrolunan infaklardan hangisi olursa olsun infak ile mükellef bulunan kimsenin hal ü vakti müsaid olup da malca genişliği varsa o kimse genişliğine göre genişliğinden nefaka versin. Bütün genişliğini versin değil, genişliğinden ya'ni sûrei Furkanda geçen «

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا

âyetini unutmayıp ne israf ne tazyık etmiyerek ı'tıdal dairesinde yaraşanını versin

﴿وَمَنْ قُدْرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ﴾ rızkı dar kısmet edilmiş olan kimseler de

﴿فَلْيَنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ﴾ Allahın ona verdiğinden infak etsin - orta halli olan orta halli,

az olan da az versin - çünkü ﴿لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَّا آتَيْهَا﴾ Allah

kimseye vus'undan öte teklif etmez - her hususta böyle olduğu gibi infak teklifleri de böyledir. Zengin

zenginliğine göre fakîr de fakîrliğine göre mükellef olur. Borç bulabilirse bil'ahare vermek üzere hüsni

niyyetle borç eder. Bu da bir tâkat sayılır ﴿سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا﴾ Allah bir

güçlükten sonra bir kolaylık halkedecektir - binaenaleyh fakîrler ve fukara aileleri de bulabildikleri ile

kanaat ve sabrederek ilerisi için Allahdan ümidi kesmemeli, zenginler de böyleleri imhal etmemeli,

zekâtları, sadakaları, ianeleriyle gözetmeli, zengin ve fakîr hepsi Allaha korunarak çalışmalıdır.

Kadın, aile ve infak işlerinde bozukluk, ahlâksızlık, idaresizlik, Allahın emirlerine isyan ile haksızlık,

azgınlık bir cem'iyetin, bir medeniyetin, bir memleketin inkırazına badi olacak esbabdan bulunduğu

anlatılmak ve bu suretle bu Sûre ahkâmı bir taraftan evvelki Tegabün sûresine bir taraftan da gelecek

Tahrîm sûresine bağlanmak üzere buyuruluyor ki:

﴿٨﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِ فَحَاسِبْنَاهَا
حِسَابًا شَدِيدًا وَعَذَّبْنَاهَا عَذَابًا نُكَرًا ﴿٨﴾

Sh:»5075

﴿٩﴾ فَذَاقَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ أَمْرِهَا خُسْرًا ﴿٩﴾
أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ
الَّذِينَ آمَنُوا قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا ﴿١١﴾ ﴿١١﴾ رَسُولًا يَتْلُوا
عَلَيْكُمْ آيَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَمَنْ يُؤْمِن بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ
صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا
أَبَدًا قَدْ أَحْسَنَ اللَّهُ لَهُ رِزْقًا ﴿١٢﴾ ﴿١٢﴾ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ
سَمَوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا أَنَّ

اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ
عِلْمًا

Meali Şerifi

Nice memleket (nice şenlik) Rabbinin ve rasullerinin emrinden çıkıp azdı da biz onu şiddetli bir hisaba
çektik ve görülmedik bir azâba giriftar eyledik 8 O suretle emrinin vebalini tattı ve işinin akıbeti bir hüsran
oldu 9 Allah öyleler için şehid bir azâb hazırlamıştır, ondan dolayı Allahtan korkun da korunun ey halis özü,
temiz aklı olanlar: İyman edenler! İşte Allah size bir zikir indirdi 10 Bir Rasul gönderdi, Allahın nûrlar saçan,
yollar açan âyetlerini sizlere karşı okuyorki İyman edip salih amel işleyenleri zulmetlerden nûra çıkarsın ve
her kim Allaha İyman edip salâh ile

Sh:»5076

çalışırsa Allah onu altından ırmaklar akar cennetlere koyacak: orada ebediyen muhalledler, öyleki Allah
ona hakikaten güzel bir rızık İhsan etmiş 11 O Allah ki yedi Semâ yaratmış. Arzdan da onların bir mislini,

aralarından emir inip duruyor şunu bilirsiniz diyeki: Allah her şey'e kadirdir ve Allah her şey'i ilmiyle ihata

etmiştir 12

8. ﴿قَرْيَةً﴾ - Yukarılarda da geçtiği üzere karye Kur'anda, köy, şehir, memleket gibi cem'iyyet,

medeniyyet mahalli olan yerlere ve ahalisine itlak olunur. Esasen ictima' ma'nasından me'huzdur. Râgıb

der ki: karye, Nâsın ictima' ettiği mevzun ve Nâsın mecmuunun ismidir. Ve her birinde kullanılır. «

وَسَلِّ الْقَرْيَةَ» de müfessirînin çoğu ehli karye demiştir. Ba'zısı da demiştir ki hayır, burada karye

kavmin kendileridir. «

﴿رَبِّةٌ كَانَتْ أَمْنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا﴾ . ﴿وَكَايِنٍ مِنْ

﴿لِيُهْلِكَ الْقُرَى﴾ bu minval üzeredir. «قَرْيَةٌ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ﴾ kavlinde

ise o, medînenin ya'ni medeniyyet yeri olan şehrin, memleketin ismidir. «

﴿مِنْ أَهْلِ الْقُرَى﴾ «مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا» kavilleri de böyledir. Ve

kuzatın ba'zısı Aliyy İbni Hüseyin radiyallahü anhüma Hazretlerinin yanına girip bana Allah tealânın «

﴿وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرَى ظَاهِرَةً﴾

kavlinde haber ver, bunun hakkında ülemanız - ya'ni ehli beyt üleması - ne diyorlar? Diye sormuş o,

Mekke diyorlar demiş olduğu şöyle hikâye olunmuştur: sonra gördünmü? Dedi. Neyi? Dedim, ancak ricâli

kasdeyledi, dedi. Bunun üzerine ben, o, kitabullahda nerede? Diye sordum cevaben dediki: Allah tealânın

«اهـ وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِ» şü kavlini işitmedin mi

Hasılı burada karye bir medeniyet merkezi olan şehir ve hattâ şehirler mecmuu olan memleket ahâlisi

kavm veya hükümdarları ma'nasına ehli karye demek olduğu anlaşılıyor. Çünkü Allahın ve

Peygamberlerinin emrinden utüvv ile ısyân mekânın değil mütemekkinlerin işidir, azâbı tadan onlardır.

Onların

Sh:»5077

yüzünden memleketleri de harab olduğuna işaret için karye denilmiştir. ﴿عَتَتْ﴾ - azgınlık, serkeşlik

demek olan utüvvden 10. ﴿ذِكْرًا﴾ bir zikir - hiç unutulmayıp mucebince amel edilmesi lâzım gelen

bir öğüt, Kur'an, yahud bir müzekkir: öğüt verici, ihtar ve nasihat edici, Bu surette 11. ﴿رَسُولًا﴾ -

zikri beyan, evvelki surette, «أَرْسَلَ رَسُولًا» ma'nasiyle inzalden bedeldir. Resulden murad,

Resuli Ekrem Muhammed Mustafa Sallâllahü aleyhi vesellemdir. Tenvin, fehâmet içindir. Peygambere

nazarân Resul de Cibridir.

12. ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ﴾ - Sema, esasen yüksek demek olup Arz

üzerinde duran kimselerin semti re'sini ihata eden yüksek âlemlerin ismidirki biz gök ta'bir ederiz. Seb'a

semâvât ta'biri yedi Semanın mevcudiyetini ifade de kat'î olmakla beraber daha ötesi yok demek değildir.

Ziyadesini nefyetmez. Çünkü bir hayli müfessirlerin ihtar ettiği ve İlmi usûlde beyan olunduğu üzere

mefhumı aded, karîne bulunmadıkça mu'teber olmyan mefhumı muhalif cümlesinden ma'duddur. Ve Kitab

ve sünnette yedi semanın daha ötesi bulunduğu delâlet eden deliller vardır. Ayetel'kürsî, Kürsînin bütün

Samavât ve arzdan daha geniş olduğunu gösterdiği gibi Kürsînin de Arşın içinde sahradaki bir halka gibi

olduğunu ifade eden « كَحَلَقَةِ فِي فَلَاةٍ » hadîsi şerifi de ma'lûmdur. Semavât o kadar geniştir ki

seb'a semâvât ta'biriyle hepsinin hey'eti mecmuası kasd olunduğu surette Arza ziyası yetiştirilen bütün

yıldızlar sahası semai dünya denilen en aşağısından ibaret kalır. Netekim «

« إِنَّا زَيْنَا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةِ الْكَوَاكِبِ » âyetinde buna işaret geçmiş idi.

Fakat mefhumı aded hisaba alınmıyarak seb'a semâvât denildiği zaman da bundan tebadür eden ma'na

umumiyyetle ma'ruf olan

seb'ai seyyare medarlariyle tefrik olunan mıntakalardır. Güneş iki noktai nazarla da ortalarında mütalea olunur. Gerek Arz ve gerek Şems bakımından üçü yakın üçü uzaktır. En uzakta bulunan Zuhâl mıntakası ve daha ötesi yedinci demek olur. Ve bunların böyle yedi adediyle gösterilmesinde hem umumiyetle ma'ruf olanları irâe hem de ötede bulunan Güneşin merkeziyyetine bir işaret vardır. Şu halde, Zuhalden ötesi de Oranos ve Nebtun gibi daha başka seyyareler bulunması yedi Semanın mevcudiyetini ihlâl etmeyeceği gibi seb'a semâvât nassı da gerek mefhumı muhalifin mu'teber olmaması ve gerek onların da mezkûr nüktelere mebni yedinci Sema hududunda i'tibar edilebilmesi haysiyetleriyle daha başka seyyareler bulunabilmesine mani' olmaz. Evet iyman edip salih amel işliyen mü'minleri altından ırmaklar akan Cennetlere ebedî olarak koyacak, kendilerine güzel güzel rızık ihsan edecek olan Allah o Allahdırki yedi

Sema yaratmış ﴿وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ﴾ Arzdan da onların mislini - yaratmıştır. Buradaki

« من » beyaniyye olmak da, ibtidaiyye olmak da melhuzdur. Misliyyet de adedde, ya'ni yedilikte

mümaselet olmak zâhir görünürse de « يَنْزِلُ الْأَمْرَ بَيْنَهُنَّ » beyanından anlaşıldığına göre

vasıfta mümaselet olmak da muhtemeldir. Cümhuri müfessirîn « من » beyaniyye ve mümaselet adedde ve

ba'zı evsafa olduğuna kail olarak ve ba'zı hadîslerden de istidlâl ederek demişlerdirki: yedi Sema olduğu

gibi yedi de Arz vardır. Ve her birinin arasında Arz-u Sema arasındaki gibi mesafe ve her Arzda Allahın

mahlûkatından sükkân vardır. Bizim anlayabileceğimize göre bunun zâhirde seyyarelerden herbiri kendi

seması dahilinde bir arz gibidir ve onlarda da Allahın bir takım mahlûkatı vardır demek olurki insan da

varmı yok mu Allah bilir. İbni Abbastan bir rivayette yedi arz bihar ile ayrılmıştır ve hepsini

Sema

Sh:»5079

kaplar denilmiş olması da bu ma'naya olmalıdır. Ve bihardan murad hava ve buharlar gibi emvacı mekfufe

dahi ta'bir olunan cev deryaları olmak gerektir. İbni Abbasın Sema bahirlerine dair sözleri de geçmiştir.

Maamafih bu rivayet Asya, Afrika, Avusturalya, Şimalî Amerika, Cenubî Amerika, Kutbı şimalî ve Kutbı

cenubî kıt'aları gibi arzın az çok denizle ayrılmış olan kıtaâtına işaret olmak ihtimali de yok değildir. Dahhâk

gibi diğer ba'zı müfessirler de yedi Arzın aralarında açılmak olmaksızın tabaka tabaka birbirlerine muntabık

olduklarını söyliyerek « وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ سَطَّ » bu suretle Arzın tabakatına işaret olduğuna

kail olmuşlardır. Ba'zıları da akalîmi seb'a ta'bir ettikleri eski iklim taksimatına ihtimal vermek istemişlerdir.

Ebüs Süudun naklettiği vechile Kurtubî demiştirki: evvelki, ya'ni her arzın arası, Arz-u Sema arası gibi

mesafe ile açık olması esahtır. Çünkü Buharî ve daha diğerlerinde rivayet olunan haberler ona delâlet

etmektedir ki şu da o cümledendir: Hazreti Peygamber sallâllahü aleyhi vesellem girmek istediği herhangi

bir karyeyi gördüğü anda behemehal şöyle derdi: «

اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَمَا ظَلَلْنَ وَرَبَّ الْأَرْضِينَ السَّبْعِ
وَمَا أَقْلَلْنَ وَرَبَّ الشَّيَاطِينِ وَمَا أَضَلَلْنَ وَرَبَّ الرِّيَّاحِ وَمَا
أَذْرَيْنَ نَسَأَلُكَ خَيْرَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ وَخَيْرَ أَهْلِهَا وَخَيْرَ مَنْ فِيهَا
وَنَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ أَهْلِهَا وَشَرِّ مَنْ فِيهَا

onların kapladığı şeylerin rabbi, hem yedi Arzın ve onların taşıdıkları şeylerin rabbi, ve hem şeytanların ve

onların aldattıkları şeylerin rabbi, hem de rüzgârların ve savurdıkları şeylerin rabbi olan Allahım! senden

bu karyenin hayrını ve ehlinin hayrını ve onun içinde bulunan kimselerin hayrını dileriz. Ve onun şerrinden

ve ehlinin şerrinden ve onda bulunanların şerrinden sana sığınırız» اهـ .

Kur'anda bu âyetten başkasında Arzın yedi olmasına işaret eden bir âyet görülüyor. Ba'zen «

السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ» diye ikisi de müfred olarak ifade buyurulmuş, ekseriya da «
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ» diye semavât cemi', arz hep müfred olarak

tekabül ettirilmiştir. « سَبْعَ أَرْضِينَ » diye yedi arz tasrihi ancak ehadîs ve ahbarda varid olmuştur.

Bu miyanda ihticaca salih olmayacak gayri sahih, garib, zayıf, mevzu' ve ba'zan temsilî bir takım haberler

dahi yok değil ise de Kurtubînin dediği gibi muhaddisînin sahih olarak kabul ve rivayet ettikleri hadîsler de

vardır. Bunlar bu âyetin işaretiyle birleşince arzın teaddüdünü kabul etmek esahh olur. Böyle iken Kur'anın

diğer âyetlerinde « سَمَوَاتٍ وَالْأَرْضِ » denildiği gibi bu âyette de « وَمِنَ الْأَرْضِ » diye

arz müfred olarak getirilmiş de « وَأَرْضِينَ مِثْلَهُنَّ » veya « سَبْعَ سَمَوَاتٍ وَأَرْضِينَ »

denilmemiş olmasının hikmeti düşünölmek lâzım gelir.

Allahü a'lem bunun nüktesi: Sema itilâ meydanı, yükselme sahası olan ciheti ulüvvü, arz sıklet meskeni

sukut menzili olan ciheti süflü iş'ar ettiğini ve gelecek tenezzülü emr hükmüne nazaran mizani hikmette her

teşekköl için nüzul ve sükût merkezi bir noktadan ibaret olduğu haysiyetle bize nazaran altımızda bir

nüzul noktası, sukut merkezi, sıklet merkezi olan arzımız tek olup buna mukabil tepemizde meşairimize

tecelli ve ruh ve şuurumuza afakı şuhûdden işrak ederek kalbimizi mâverayı şuhûdde hakikati gaybe

yükseltmek veya mehbiti sukut etmek için ihata edip çırpındıran semalar müteaddid olduğu gibi ecramin

hangisinden bakılsa yine böyle menzile teşkil eden arz bir ve onu ihata eyliyen semalar müteaddid ve

bunların hepsi de Allah tealânın ilm-ü kudretiyle muhat bulunduğunu düşündürmektir. Onun için ifadeye

öyle bir suret verilmiştir ki bir zemin üzerinde türlü türlü menaziriyle nazarları ihata eden ve neresinden bakılsa nokta-i nazar gözetilmek şartıyla yüksek hakikatlar arzeliyen yedi Sema gibi vücut ve tabakası vardır.

« من » Beyaniyye olduğuna göre el'arzdaki murad lâmi cins ile cinsi arz olup bu cinsin veya bazıının yedi Semaya

Sh:»5081

mümasaleti ve o yedinin bizim arzımıza bir mücanesetini anlatır.. Bu cihetle mümasalet yalnız adedden ibaret kalmayıp bazı evsafı mahsusada olduğu anlaşılır. Esahhı akval olan bu ihtimalde göre, Arzımızın seyyarelerle seyyarelerin Arzımızla bir mücaneseti ve semalarla da bir mümasaleti bulunduğu neticesi alınır. Bundan da Arzımızın dahi bir seyyare ve seyyarelerin az çok Arzımız gibi, kendi âlemlerinde birer merkezi sıkket ve bazı mahlûkata mesken ve eserlere menzil olan maddî ve lâekal meadin ve nabatı havi birer cirm oldukları sezilebilir. İkinci bir ihtimalde, el'arz? Lâmi ahdile yalnız arzımızdan ibaret olup buna nazaran da arzımızın kıt'aları veya tabakaları veya iklimleri itibariyle yedi semaya bir mümasaletini ifade

eyler. Ki bu da bizi bir çok taharriyata sevkeyler. Bu ma'nalarda « من » in teb'iziyye ma'nası da melhuz

olup olmamasına göre de birer fark hasıl olur. Bizce bu ma'naların hepsi sahihtir.

Diğer bir ihtimal de « من » ibtidaiyye olmaktadır ki müfessirlerden buna tearruz edeni görmedim, bununla

beraber lisan i'tibariyle bunun da sahih olabileceğinde şübhe etmiyorum. Bu surette de «

« مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ » ve « خَلَقَهُ مِنْ تَرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ »

âyetleri kabilinden olarak Arzdan insanın hılkatını ve onun nefsinde başındaki semaları sureti mahsus ve

ma'kuleleriyle temessül ve tesavvur ettiren şuur ve idrak tecelliyatının yaradılışını ifade etmiş olurki bu da

havassı hamse, akıl ve vahy tecelliyatına nazaran yediden aşağı değildir. Ve yedi sema tıbakının böyle

birbirine intibak eden şuunu ruhiyye meratibine göre mülâhaza edilmesi haysiyeti gibi bizim için pek

mühimm olan bir bakım noktasını da iş'ar eyler ki semaya müteallık haberlerde tesadüf edilen sözleri bir

dereceye kadar tesavvur edebilmek için bunun faidesi vardır. ﴿يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ﴾

aralarında peyderpey emir iniyor - « وَأَوْحَىٰ فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا » buyurulduğu vechile

o yedi Sema ile Arzdan misillerinin mecmuu arasında gerek hey'ete mecmuasına ve gerek her birinin

bütün müteallikat ve mühteveyatıyla ve umumî ve hususî bütün harekât ve sükûnları, hadisat ve şunlariyle

tedbir ve idarelerine velhasıl kaza ve kaderlerine müteallık emri ilahî ve vahyi rabbanî inip duruyor. Burada

« تنزل . امر . بين » kelimeleri de şayanı dikkattir. Bunda bizim Arzımızla beraber dahil

bulduğumuz ve hey'eti Şemsiyye ta'bir ettiğimiz ecram manzumesinin vaz'iyeti umumiyye ve

hususıyyesine bir işaret ve hılkatlarından sonra onlarda müctemi'an veya münferiden veya mütekabilen bir

müvazene dahilinde cereyan eden bütün mukadderatın gerek onlarda kalan ve gerek bize kadar gelen

ziya ve hararet vesaire gibi bilcümle umur ve şunun onlardaki bir tabiat işi olmayıp bu manzumeden daha

yüksekleriyle de alakadar olarak « قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي » buyurulan ruh gibi nezdi

barîden bir tenezzüli emrî olduğuna ve bu vechile bu Kur'anın, bu emirlerin de Semalar fevkından inen nûr

gibi kalbi Muhammedîye indirilmiş bulunduğuna tenbih buyurulmuştur. Onun için nihayet bunların bizim

ruhî şununatımızla bilhassa alâkası anlatılmak üzere buyuruluyor ki

﴿لَتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ o halk ve tenezzüli emir, şunu

bilmeniz içindirki Allah her şey'e kadirdir. - Binaenaleyh iman edip salih amel işliyenler mü'minlere olan

va'dini infaza da kadirdir. ﴿وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا﴾ Ve Allah

her şey'i ilmiyle ihata eylemiştir. - Zira bütün o ulvî ve süflî, cismanî ve ruhanî kâinatın halk ve tedbiri ve o
şuunâtı ilmiyenin ifazası hepsine hâkim bir kudretin ve hepsinin zâhir ve bâtınıyle bütün künh ü hakikatini,
mebde'-ü meadını ihata eden

Sh:»5083

bir ilmin âyât ve bürhanıdır. Binaenaleyh bütün bu ahkâmı o ilim ile takdir ve teşri' ve o kudretle tenzil ve
tebliğ buyurmuştur.

Burada Talâk sûresi bitti. Talâkın netâicinden birisi de hurmet olmak münasebetiyle bervechîâti yemîn
ve yine ba'zı aile hususatına alâkadar olan Tahrîm sûresi ta'kiyb edecektir.